

Dossier

Euthanasie

Alles wat
je erover wilt
weten

HET IS DE WEEK VAN DE EUTHANASIE. DIE WORDT ELK JAAR GEORGANISEERD DOOR DE NEDERLANDSE VERENIGING VOOR EEN VRIJWILLIG LEVENSEINDE (NVVE). DEZE WEEK IS BEDOELD OM MENSEN AAN HET DENKEN TE ZETTEN OVER DE DOOD. WAT WIL JE EN WAT IS ER MOGELIJK? THEMA VAN DIT JAAR: VOORKOM EEN OPEN EINDE.

Tekst: Yvonne Brok. Fotografie: Linelle Deunk.
Visagie: Tirzah Waasdorp.
Illustratie: Lobke van Aar.

• FRANSIEN VAN TER BEEK IS BESTUURSVOORZITTER NEDERLANDSE VERENIGING VOOR EEN VRIJWILLIG LEVENSEINDE (NVVE).

Je moet er zelf om vragen

Euthanasie is geen recht, maar een verzoek aan een arts, vaak aan de eigen (huis)arts. De wens om te sterven wordt vervolgens uitgebreid en meerdere malen besproken. Met die gesprekken en vaak ook huisbezoeken onderzoekt de arts of aan de zes zorgvuldigheidseisen van de euthanasiewet wordt voldaan. In de meeste gevallen wordt euthanasie verleend aan mensen met kanker in de laatste fase van hun leven en met mensen met chronische ziekten en hart- en vaataandoeningen. Ook met andere aandoeningen en klachten, denk aan psychiatrische problemen, dementie en ouderdomsklachten, kan iemand een verzoek om euthanasie indienen, al blijkt uit de praktijk dat die complexer zijn om te beoordelen. Dat maakt de duur van een euthanasietraject ook lastig om te voorspellen. Bij uitbehandelde kanker gaat het vaak sneller dan bij complexere verzoeken van psychiatrische patiënten bijvoorbeeld of

dementerenden. Een arts beslist nooit alleen of een euthanasieverzoek kan worden ingewilligd, er moet altijd minimaal één andere onafhankelijke arts geraadpleegd worden. Dit kan een SCEN-arts zijn, dat staat voor Steun en Consultatie bij Euthanasie in Nederland.

Een (huis)arts is niet verplicht mee te werken. Als je huisarts – om wat voor reden dan ook – niet kan meewerken aan je euthanasieverzoek, kun je je aanmelden bij het Expertisecentrum Euthanasie. Een team van artsen of verpleegkundigen onderzoekt dan je euthanasieverzoek.

Er zijn twee vormen:

- Als een arts een patiënt een dodelijk medicijn geeft, heet dit euthanasie.
- Bij hulp bij zelfdoding geeft een arts een dodelijk medicijn aan een patiënt en die neemt dat zelf in. Voor sommige mensen is dit de ultieme manier om regie te houden over het einde van het leven.

Een goede dood

In het Oudgrieks betekent euthanasie: een goede dood: *eu* is goede en *thanatos* is dood. Nederland is een van de weinige landen waar euthanasie in de wet is geregeld. Euthanasie is een zelfgekozen dood met behulp van een arts. Dat gebeurt uit vrije wil, een patiënt móét er zelf om vragen. Alleen als een arts zich houdt aan alle zes de zorgvuldigheidseisen van de euthanasiewet, is hij niet strafbaar voor het beëindigen van iemands leven.

Meer info: rijksoverheid.nl/onderwerpen/levens-einde-en-euthanasie/zorgvuldigheidseisen

€ 0

De kosten voor euthanasie worden gedekt door alle zorgverzekeraars in Nederland, ook als alles via het Expertisecentrum Euthanasie verloopt.

21 jaar geleden

Op 1 april 2002 trad de euthanasiewet in werking. Die heet officieel Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding.

IN MAAR **14 landen**
OF STATEN TER WERELD IS EUTHANASIE BIJ WET GEREGELD. DAT ZIJN NEDERLAND, BELGIË, LUXEMBURG, COLOMBIA, AANTAL PROVINCIES IN CANADA, EN DE STATEN OREGON, MONTANA, WASHINGTON, VERMONT EN CALIFORNIË IN DE VS, MEXICO, JAPAN, ZWITSERLAND EN SPANJE.

Praat erover

Fransien van ter Beek van NVVE: "Nadenken over euthanasie is een proces dat tijd nodig heeft. Hoe lastig ook, praat erover met je naasten. Er verschijnt elke week wel iets in de media over de dood, dat kan een mooie aanleiding zijn voor een gesprek. Kinderen kunnen hun ouders ook vragen stellen, bijvoorbeeld: 'Wat vind je belangrijk in je laatste levensfase? Wat wil je wel en wat niet?' Voor familie en vrienden die uiteindelijk achterblijven, kan het heel helpend zijn om te weten dat euthanasie een wens is. Dat neemt hun verdriet niet weg, maar kan voor acceptatie van het einde zorgen."

DE DOOD OP JE FEESTJE

Fransien van ter Beek: "De NVVE houdt elk maand een lezing over het levenseinde, steeds weer ergens anders in het land. Daarnaast zijn er online bijeenkomsten en houden we spreekuren waarin je je vragen over wilsverklaringen kunt stellen. Laatst hebben we een lezing gegeven op een feestje van iemand die tachtig werd, dat kan ook!"

Koffie-euthanasie

Een verpleeghuisarts paste in 2016 euthanasie toe bij een 74-jarige vrouw met vergevorderde dementie. In een wilsverklaring had zij vastgelegd dat ze euthanasie wilde als ze vanwege dementie naar een verpleegtehuis zou moeten. Toen ze daar toch belandde, gaf zij wisselende verklaringen over haar doodswens. Na uitvoerig overleg met haar familieleden, verzorgers en andere artsen, werd haar euthanasieverzoek ingewilligd. Ze kreeg een slaapmiddel in haar koffie om te voorkomen dat ze in verwarring en paniek raakte tijdens het toedienen van de dodelijke middelen. Later spraken kritische artsen zich fel uit. De zaak belandt via het medische tuchtcollege en de rechtbank voor de Hoge Raad. Uitspraak: de arts heeft zorgvuldig gehandeld.

Fransien van ter Beek: "Juridisch gezien was deze uitspraak een goede zaak, omdat bewezen werd dat de arts in kwestie naar de letter van de wet heeft gehandeld. Ook werd bevestigd dat euthanasie bij (vergevorderde) dementie mogelijk is, mits er een complete en actuele wilsverklaring aanwezig is en aan alle zorgvuldigheidseisen is voldaan. De zaak verliep echter niet zonder slag of stoot en heeft veel stof doen opwaaien. Hierdoor achten we de kans groot dat huisartsen lang niet altijd hun vingers willen branden aan een euthanasiezaak waarbij dementie aan de orde is."

Iris

IRIS BRIK (58) HEEFT EEN LEVENSTESTAMENT MET DAARBIJ EEN EUTHANASIEVERKLARING.

“Drie jaar geleden is mijn schoonvader overleden door euthanasie, hij was ongeslachtelijk ziek en wilde niet onnodig lijden. Tijdens een familievakantie een paar maanden later, heb ik het onderwerp euthanasie ter sprake gebracht. We waren in Spanje en tussendoor kon ik de urgentie van een levenstestament, wilsverklaring en euthanasieverzoeken uitleggen. Dat werd door iedereen goed ontvangen en weer een paar maanden later zijn we met de hele familie naar de notaris geweest om alles op te stellen en vast te leggen. Want ergens houdt het leven een keer op en ik wil zelf de regie houden over mijn leven én het einde ervan. Bij mijn schoonvader heb ik gezien hoe belangrijk het is om dit allemaal op tijd en goed te regelen. In het levenstestament heb ik

vastgelegd wat mijn wensen zijn als ik niet meer in staat ben zelf beslissingen te nemen, bijvoorbeeld door ziekte of een ongeval. Ik heb mijn partner de volmacht gegeven, zodat hij namens mij mijn medische, financiële en persoonlijke zaken kan regelen. We hebben geen kinderen, mocht hij er tegen die tijd niet meer zijn of zelf wilsonbekwaam zijn, dan hebben mijn zwager en daarna mijn nicht de volmacht. Mochten ook zij niet meer beschikbaar zijn, is via de Vereniging van Levensexecuteurs in hun opvolging voorzien. Uiteraard is iedereen op de hoogte.

De notaris, mijn partner en mijn huisarts hebben ook mijn medische wilsverklaringen, waarin ik omschrijf waarvoor mij de grens van een

waardig leven ligt. Ik vind het belangrijk dat zij weten dat ik niet als een kasplantje in leven gehouden wil worden. Mocht het ooit zover komen, dan staat mijn verzoek om euthanasie op papier. Het geeft me rust dat dit nu geregeld is en ik weet dat ik hiermee voorkom dat mijn partner en familie moeten gaan gissen naar wat ik zou willen, als ik dat zelf niet meer kan aangeven. Het is verstandig om de euthanasieverklaring met regelmaat opnieuw te bekijken en bekrachtigen. Kloppen mijn wensen nog met hoe ik in het leven sta? Of wil ik wat wijzigen? Als de notaris elke keer mijn akte moet aanpassen, lopen de kosten behoorlijk op. Daarom heb ik mijn euthanasieverklaring bewust losgekoppeld van de notariële akte.”

A close-up portrait of a woman with short, wavy brown hair and blue eyes. She is wearing large gold hoop earrings and a dark blue top with a white geometric pattern. The background is a dark blue gradient. The text is overlaid on the bottom left of the image.

**‘Ik vind het
belangrijk dat zij weten
dat ik niet als een
kasplantje in leven
gehouden wil worden’**

Frank

RUIM TWEE JAAR GELEDEN OVERLEED JOKE, DE PARTNER VAN FRANK LUITEN (78). ZE KOOS VOOR EUTHANASIE EN FRANK HEEFT HAAR BEGELEID IN DIT PROCES.

“Mijn Joke was goedlachs, wijs en had veel humor, we hebben 24 fantastische jaren samen gehad. Haar dementie openbaarde zich in maart 2018. Ik merkte het omdat ze me huilend vroeg wat voor haar uit te rekenen, maar achteraf waren er wel meer tekenen die erop wezen dat ze niet alles meer begreep. Na uitgebreide onderzoeken in het ziekenhuis was de diagnose onafwendbaar: Joke had de ziekte van Alzheimer. Op dat moment ging het nog best goed met haar, maar een ding wisten we zeker: Alzheimer wordt alleen maar erger. In het najaar van 2018 zijn we samen begonnen met haar wilsverklaringen, om de authenticiteit van haar euthanasieverzoek te onderbouwen maakten we video-opnamen. De huisarts kwam elke maand langs om haar verzoek te bespreken en

legde die gesprekken vast. Daarnaast hebben twee SCEN-artsen toestemming gegeven. Alzheimer kun je vertragen door te blijven bewegen, dus liepen we elke dag ons vaste rondje. Die wandeling werd qualitytime, buiten liepen we heerlijk te praten. In twee jaar tijd ging Joke hard achteruit. Ze herkende mij of haar dochter Lisette niet altijd meer. Als ze 's nachts naar buiten wilde, zat ik te posten voor de deur. Op haar heldere momenten vertelde ik wat er was voorgevallen. Nooit kon ze het zich herinneren en altijd maakte het haar verdrietig. Zo wilde ze niet leven, daar was ze heel duidelijk over. Joke wilde pertinent niet naar een verpleeghuis, thuis ging het niet meer. We hebben toen met de huisarts de

datum voor euthanasie geprikt. Het afscheid van vrienden en familie was beladen en emotioneel. Goede momenten en vervreemding wisselden elkaar af. Die dagen bleef mijn jongste zus permanent bij ons. Zonder haar had ik het niet gered en Joke vertrouwde haar volledig. 's Avonds ging ik vaak tegenover Joke zitten, terwijl ik haar recht in haar ogen aankeek, vertelde ik over de mooie reizen die we hadden gemaakt. De laatste ochtend vertelde ik haar over de plek op de natuurbegraafplaats die ik had uitgekozen, daarop braken we allebei en hebben een uur gehuild. Toen ze stierf was ik intens verdrietig, maar ook opgelucht: de euthanasie was gelukt. Ik mis haar elke dag, maar ben ook blij dat wij alles op tijd hadden besproken en geregeld. Zo is verder lijden ons bespaard gebleven.”

**‘Toen ze stierf was ik
intens verdrietig,
maar ook opgelucht:
de euthanasie was
gelukt’**

Medische wilsverklaringen

Nadenken over het einde van je leven is niet leuk, maar wel verstandig. Want wat als je een ernstige ziekte, ongeluk of beroerte krijgt, of gaat dementeren en zelf niet meer kunt aangeven wat je wensen zijn zolang je nog leeft? Fransien van ter Beek, bestuursvoorzitter NVVE: "Vastleggen wat je later wilt, is nuttig. Wacht niet tot het laatste moment, maar denk erover na als je nog gezond bent. Om regie te hebben over je laatste levensfase kun je drie verschillende wilsverklaringen opstellen. In een behandelverbod leg je vast wanneer je geen (medische) behandeling meer wilt. In een medische volmacht leg je vast wie namens jou spreekt, als je dat zelf niet meer kunt. In een euthanasieverzoek beschrijf je welke situatie je als ondraaglijk en uitzichtloos lijden ervaart.

Het is belangrijk dit met zowel je huisarts als je naasten te bespreken. Het is geen garantie dat je euthanasie krijgt, er volgt altijd een onderzoek. Artsen adviseren om dit verzoek elk jaar opnieuw te bekrachtigen. Want, zo is de gedachte: wie dichter bij de dood komt wil de grenzen om het leven te verlengen nog weleens verruimen. Overigens kan een verzoek tot het laatste moment worden ingetrokken. De medische wilsverklaringen leg je vast in een medisch dossier, bij je (huis-)arts. Een levenstestament is een notariële akte waarin je bij de notaris vastlegt wie jouw financiële, persoonlijke en medische zaken regelt als je er zelf niet meer toe in staat bent. Een notaris geeft jouw medische wensen niet door aan een arts, dat moet je zelf doen."

IN **1997** WERD IN DE AMERIKAANSE STAAT OREGON EEN EUTHANASIEWET AANGENOMEN, ALS ALLEREERSTE TER WERELD. EUTHANASIE WAS TOEN ENKEL BESTEMD VOOR MENSEN MET EEN ZEER KORTE LEVENSVORWACHTING.

In 2021 kregen 7.666 mensen euthanasie tegen 6.585 in 2017. Het Expertisecentrum Euthanasie nam in 2021

14,5%

van de verzoeken voor haar rekening (11% in 2017).

6 ZORGVULDIGHEIDSEISEN

Als aan deze zorgvuldigheidseisen van de euthanasiewet wordt voldaan, is euthanasie niet strafbaar:

1. De arts is tot de overtuiging gekomen dat het verzoek vrijwillig en weloverwogen is.
2. De arts is tot de overtuiging gekomen dat de patiënt ondraaglijk en uitzichtloos lijdt.
3. De arts heeft de overtuiging dat de patiënt is voorgelicht over de situatie waarin deze zich bevindt en over diens vooruitzichten.
4. De arts is met de patiënt tot de overtuiging gekomen dat er geen redelijke andere oplossing is.
5. De arts heeft ten minste één andere, onafhankelijke arts geraadpleegd.
6. De arts voert de euthanasie op een zorgvuldige wijze uit.

Meldplicht

Als een arts euthanasie heeft uitgevoerd, moet die dat direct melden bij de gemeentelijke lijkschouwer. Die onderzoekt vervolgens de doodsoorzaak en doet weer melding van euthanasie bij de Regionale Toetsingscommissie Euthanasie (RTE). Deze commissie beoordeelt of de euthanasie volgens de wet is uitgevoerd.

Interessante boeken

- *Beginnen over het einde. Over euthanasie bij dementie* door Henk Blanken (de Correspondent bv)
- *Leven met euthanasie. Geliefden vertellen over hun ervaringen* door Theo Boer en Stef Groenewoud (Kokboekencentrum).
- *Aangeklaagd voor euthanasie. Middelpunt van een juridisch steekspel* door Marinou Arends* (Wolf Legal Publishers).
- *Slotakkoord 15 misverstanden over euthanasie en hulp bij zelfdoding* door Willeke Stadtman (Just Publishers).

*Geschreven door de verpleeghuisarts uit de 'koffie-euthanasie' zaak

WANNEER BEN JE TE LAAT?

Fransien van ter Beek: "Wij zien steeds meer aandacht voor euthanasie bij dementie. Juist de vraag: 'wanneer ben je te laat?' houdt veel mensen bezig. Dat is zo als je – officieel gezegd – niet meer wilsbekwaam ter zake bent, dus over je doodswens. Dementie kan dat lastig maken, omdat de hersenfunctie door de ziekte afneemt. Daarom is het verstandig om je wensen op papier te zetten als je (nog) helder van geest bent. Wie niet meer wilsbekwaam is en geen wilsverklaring heeft, kan geen euthanasie krijgen. Heb je wel een wilsverklaring, dan moet ondraaglijk en uitzichtloos lijden alsnog worden aangetoond."

HET AANTAL KEREN DAT EUTHANASIE IS VERLEEND AAN MENSEN MET **dementie** IS HARDER GESTEGEN DAN HET TOTAAL AANTAL EUTHANASIEGEVALLEN. IN 2017 WAREN DAT ER 169, IN 2021 **215**.

HET AANTAL EUTHANASIEGEVALLEN WAARBIJ SPRAKE WAS VAN VERGEVORDERDE DEMENTIE, ZOALS IN DE KOFFIE-EUTHANASIEZAAK IS VERDUBBELD VAN 3 IN 2017 NAAR 6 IN 2021.

Meer lezen?

- nvve.nl – Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levens einde
- expertisecentrum euthanasie.nl – begeleidt artsen en is er voor hulpvragers die niet bij hun eigen arts terecht kunnen
- rijksoverheid.nl/onderwerpen/levenseinde-en-euthanasie/euthanasie – zo zit het in de wet
- thisistheend.nl – documentaires en films over levens einde en dood
- nvve.nl/weekvan – dit is de website van de week van de euthanasie
- nvve.nl/misverstanden – een overzicht van de misverstanden over euthanasie en hoe het écht zit. Gekoppeld aan persoonlijke verhalen.